

ФОРМУВАННЯ СОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглянуто проблему реформування системи вищої педагогічної освіти в Україні в контексті Болонського процесу. Автор розкрила провідне значення вчителя в суспільстві та деякі аспекти підготовки майбутнього вчителя до повноцінного життя та педагогічної праці.

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної вищої освіти характеризується такими тенденціями: падіння престижу спеціальностей, орієнтованих на працю в державних структурах, орієнтація випускників ВНЗ на роботу в комерційних структурах; згода на роботу за іншою спеціальністю, що значною мірою стосується майбутніх педагогів; зниження престижу науково-дослідної діяльності; зменшення кількості студентів, які планують для навчання і роботи поїхати за кордон. Отже, реформування системи вищої освіти, у тому числі, й педагогічної, є нелегким і суперечливим. Основою реформування вищої освіти України є:

- національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні та примноженні національних традицій;
- підпорядкування вищої освіти законам ринкової економіки;
- розгляд розвитку вищої освіти в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем [3, с. 25].

Приєднання України до Болонської співдружності, глибоке й критичне осмислення зарубіжного досвіду модернізації систем педагогічної освіти, а також загальноєвропейські виміри феномену професійного розвитку вчителя сприятимуть більш ефективному її реформуванню.

Реалізація принципів Болонської декларації у нашій державі охоплює шість провідних напрямів:

1. Уведення загальноєвропейської прозорої та доступної системи порівняння освітніх кваліфікацій.
2. Запровадження ступеневої системи вищої освіти.
3. Створення єдиної системи заліку навчання.
4. Сприяння мобільності студентів, викладачів і адміністративного персоналу ВНЗ.
5. Створення загальноєвропейської системи оцінювання.
6. Пропагування європейського простору вищої освіти в таких аспектах, як навчальні програми, де реалізується зміст міжвузівського співробітництва, і програмах, які поєднують навчання, дослідження і практику.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів представлені у працях О. Абдуліної, А. Бойко, В. Гриньової, В. Євдокимова, Н. Кузьміної, В. Лозової, В. Розова, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хмель та ін.

Питання дидактичної підготовки майбутніх педагогів досліджено ученими А. Алексюком, І. Богдановою, В. Сагардою, М. Сметанським, М. Фіцулою, В. Чайкою та ін.

Важливі питання роботи зі студентською молоддю у вищих педагогічних навчальних закладах розглядають у своїх працях С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кравець, О. Сухомлинська та ін.

Постановка завдання. Метою статті є показ специфіки формування особистості майбутнього вчителя в умовах інтеграції України в європейській освітній та науковий простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейська спільнота визначає педагогічну професію як висококваліфіковану; професію, що вимагає неперервного навчання; мобільну професію; професію, що ґрунтується на партнерстві. Педагогічна діяльність

належить до тих видів діяльності, які мають значний вміст особистісного, суб'єктивно привнесеного. Цим зумовлені особливі вимоги до особистості педагога, насамперед, до його гуманістичної позиції (інтересів, цінностей, ідеалів) і професійно-педагогічних якостей (комунікативність, перцептивні здібності, креативність, емоційна стабільність, швидкодія; педагогічна ерудиція, педагогічне мислення, педагогічна інтуїція, педагогічна спостережливність, педагогічна імпровізація, педагогічний оптимізм, педагогічна винахідливість, педагогічне передбачення, педагогічна рефлексія (А.Маркова)).

Розглядаючи педагога як суб'єкт діяльності, сучасні науковці виокремлюють такі особистісні якості вчителя: гуманність, доброта, витримка, справедливість, шляхетність, вдячність, співчуття, турботливість, благородство, чуйність, проникливість, неупередженість, ввічливість, делікатність, товарицькість, відвертість, доброчесність, стриманість, миролюбність, терплячість, лагідність, привітність, лояльність, правдивість, щедрість, чесність, милосердя, тактовність тощо.

З інтенсивним розвитком альтернативних джерел інформації та дистанційних форм навчання змінюється і роль педагога та вимоги до його особистості. Педагог у сучасному навчально-виховному процесі вже не має монополії на істину. Він стає посередником між соціально цінним досвідом людства та дитиною, відступаючи вбік щоразу більше, як та готова торувати власний шлях. Суть взаємодії між двома особистостями, педагога й дитини, полягає в тому, щоб піднести останню до духовної автономії. У такому контексті поняття виходить за межі педагогічного значення і набуває значення більш широкого, суспільного – особистість учителя (мислителя, духовної особистості, яка залишає глибокий слід у розвитку свого учня та його життєвого шляху).

Особистість студента вищого педагогічного навчального закладу – це особистість молодої людини, яка готується до висококваліфікованого виконання функцій педагога. У ході навчання у студента формуються необхідні якості, знання, уміння та навички. Студенство входить до складу особливої соціальної групи – інтелігенції. Головні напрями життя студента – навчатися, розвивати свій інтелект, рости духовно, морально, фізично, естетично, оволодівати майбутньою професією вчителя. Особистість студента як людини певного віку характеризується з трьох боків:

1) соціального, що проявляється в особистості студента завдяки його включеності у студентську групу з виконання ним навчальних функцій;

2) з психологічного, що являє собою єдність психічних процесів, станів, утворень та якостей особистості;

3) з біологічного, що включає тип ВНД, побудову органів відчуття, інстинкти, фізичну силу, статуру, колір шкіри, очей, ріст тощо. В основному ця сторона визначена спадковістю та вродженими задатками, але у певних межах може змінюватися під впливом умов життя та вихованням.

Ознаками соціально-психологічної зрілості студента є: громадянська позиція, професіоналізм, діловитість, рівень мислення, естетична грамотність, етична культура, активність, самовдосконалення тощо.

Вищий ступінь розвитку особистості студента педагогічного ВНЗ характеризується його соціальною зрілістю, соціальною активністю та соціальною відповідальністю.

Соціальна зрілість майбутнього вчителя характеризується прагненням отримати спеціальність; реалізація потенційних можливостей особистості майбутнього вчителя у громадській та науково-дослідній діяльності; адекватне співставлення себе з громадською думкою.

Соціальна активність майбутнього вчителя виявляється у прагненні до самореалізації, у бажанні приносити користь своєю діяльністю іншим людям; бажання активно впливати на життєдіяльність освітнього закладу.

Соціальна відповідальність майбутнього вчителя виявляється у прагненні мати міцні знання; врахування громадської думки щодо своєї діяльності; вболівання за доручену справу тощо [1, с. 880].

Велике значення у процесі формування особистості майбутнього вчителя має викладач вищого навчального закладу. Він повинен мати комплекс якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Ці якості виявляються через систему взаємодій зі студентами. Для багатьох студентів ставлення до викладача первісно носить не принциповий, а персональний характер. Особистість викладача вищої школи розкривається у стилі спілкування та через вимоги, які висуваються студентам. Студенти схильні шукати моральне виправдання вимогливості педагога до них у його вимогливості до самого себе, і тому не вибачають викладачам їхніх слабкостей та недоліків. Особистість викладача вищої школи виявляється через його спрямованість на педагогічну діяльність. Успіх педагогічної діяльності залежить від характеру, здібностей та темпераменту викладача. Такі риси характеру, як педагогічний такт, вимогливість, справедливість, демократизм, чуйність, є важливою умовою педагогічної діяльності. Велике значення мають такі якості особистості, як самостійність, організованість, чесність, працелюбність, спостережливість, уважність, винахідливість, витримка тощо. Успіх у педагогічній діяльності залежить від здібностей дидактично обробляти навчальний матеріал, привносити у навчальну роботу щось цікаве, нове, незвичайне; доступно та виразно викладати та пояснювати матеріал, адекватно педагогічній діяльності використовувати експресію, правильно сприймати та оцінювати поведінку студентів, вміти переконувати, навіювати та вимагати. Темперамент викладача вищого навчального закладу впливає на способи та стиль його діяльності, проте він не перешкоджає досягненню педагогічної майстерності, тобто викладачі з різними темпераментами можуть досягати високих результатів у своїй праці [2, с. 282].

Висновки. Отже, підготовка високопрофесійних учителів у системі вищої педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу потребує певних умов, серед яких виділимо такі:

- створення системи професійної підготовки вчителя на базі нової методології, випереджувальної освіти та досягнень сучасної педагогіки і психології;
- надання процесу підготовки майбутніх учителів рефлексивного характеру;
- реалізація у професійній підготовці вчителя принципу неперервності, створення цілісної багаторівневої системи педагогічної освіти;
- використання інноваційних засобів і технологій професійної підготовки майбутніх учителів;
- розширення змістового поля підготовки майбутнього вчителя для формування педагогічних компетенцій.

Література:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич. – Мн.: Соврем. слово, 2005. – 720 с.
3. Шаповалова Л. Україна і Франція в Болонському процесі / Людмила Шаповалова // Шлях освіти. – 2008. – № 2. – С. 24-29.

В статтє представлена проблема реформирования системы высшего педагогического образования в Украине в контексте Болонского процесса. Автор раскрыла ведущую роль учителя в обществе и некоторые аспекты подготовки будущего учителя к полноценной жизни и педагогическому труду.

The article deals with the problem of reforming of higher pedagogical educational system in Ukraine in the context of the Bologna process. The author enlightens the leading role of a teacher in society and some aspects of teacher training for valuable life and educational labour.